

REGJERINGEN OG NORD-NORGE.

INSTITUTT FOR
SAMTIDSHISTORIE

Loven har i mange land stått som en fremmed makt som grep inn i folks lov og handlefrihet. Den var en motstander man skulle ta seg ivare for, dens arm var lang og dens hjerte kalt. Utbytende myndigheter sto i ledtog med den og brukte den til undertrykkelse.

I Norge var det anderledes. Loven var menigmanns forbunnsfelle i kampen for tilværelsen, den han tydde til for å verge seg mot overgrep. Du skal lystre loven, het det mangesteds. Du skal ikke krenke retten min, het det hos oss.

Hva enn de historiske årsaker kan være, er det en kjennsgjerning at rettsfølelsen blant det norske folk er sterkere utviklet enn i kanskje noe annet land. Lov og rett kommer like etter Vårherre selv, i det norske folks bevissthet. Det var bruddet på retten som samlet oss i 1940 like meget som krenkelsen av vår nasjonale selvfølelse. Det gjelder hos oss ikke bare å få tingene gjort, men å få dem gjort på rettmessig måte. Har man loven på sin side er seiren halvt vunnet.

Av alle de okkuperte land har Norge utvilsomt den landflyktige regjering som står sterkest rettslig sett. Ingen skal undervurdere verdien av dette. Det er ikke bare i pakt med vår hevdvunne aktelse for lov og rett, det er svar på tyskernes lovløse fremferd, og det gir våre myndigheter adgang til å opptre med autoritet utad. Det er sakens lyse sider.

Derimot har ikke alle vært klar over skyggesidene. Den lovlige regjering er ikke nødvendigvis den dygtigste og beste som kan skaffes. Det nærmestliggende eksempel er Vichy. Samtidig som de Gaulle bygget - konstitusjonelt sett - på sviktende grunnlag, hadde Petain et visst krav på å ansees som Frankrikes konstitusjonelle regjering. Det var ingen tilfeldighet at De Forente Stater i en lang periode hadde en akkreditert representant i Vichy, mens de samtidig ikke anerkjente de frie franske som Frankrikes lovlige styre. I denne forbindelse kan man minne om at verdens mest forutseende og dyktigste styre, nemlig det russiske, i sin opprinnelse er revolusjonært. Og revolusjon mot makthaverne er som bekjent ikke noen del av konstitusjonen i noe land.

Dette er sakt for å understreke at det hefter ikke noe magisk ved begrepet konstitusjon. Et konstitusjonelt grunnlag innebærer visse utvilsomme fordeler, det kan også medføre adskillige mangler. I siste instans blir det en vurderingssak når det ene oppveier det annet, forutsatt selvfølgelig at man ikke kan utbytte et konstitusjonelt styre med et annet av større dyktighet. Hvor det gjalt Petain var man ikke i tvil, når det derimot gjelder Pierlot eller Papandreou er man åpenbart mere usikker. Tyngden vil naturligvis alltid, og med rette, helde til de konstitusjonelle makter, om ikke av annen grunn enn at der skal større krefter til for å endre en bestående orden enn å opprettholde den.

Når man ser på den norske regjerings stilling er forholdet både enklere og vanskeligere enn i andre okkuperte allierte land. Enklere fordi regjeringen Nygaardsvolds rettslige stilling står hevet over enhver tvil, og fordi vi har et sindig og rettsbevisst folk uten så skarpe politiske motsetninger som i mange andre land. Vanskeligere derimot fordi vårt høyt utviklete samfunnsliv krever så meget av vårt styre. Vi kan ikke leve fra hånden til munden og uten tak

over hodet som i Syd-Italia. Svikter de vanlige kilder til landets forsyning, er vi ganske anderledes avhengig av en forutseende og dyktig ledelse enn de fleste andre land. Med våre hårde vilkår og små resurser er det ikke nok at vi er like dyktige som andre europeiske folk. Vi må vise større evner og mere nidkjarhet i arbeidet om vi skal holde oss på høyden. Under krigen når all makt er samlet i regjeringens hånd, påligger det den å vise disse egenskaper. En statsråd med det mektige apparat som står til hans rådighet, kan hjelpe til å berge land og rike, men han kan også på fem minutter ødelegge mer enn 100 flyvere og tusen sjøfolk kan bøyte på i fire år.

Nu er det ingen ansvarlig nordmann hjemme eller ute som har tilrådet regjeringsskifte under krigen. Men to andre forlangender har vært fremsatt. Det ene adgang til kritikk av regjeringen innen lovlighetens og rimelighetens grenser, slik at der kunne øves en viss kontroll, det annet utskifting av enkelte statsråder når det er åpenbart at de ikke er sine stillinger voksne.

Den gang saken gjalt Koht og Ljungberg ble det tilslutt klart for statsministeren at de måtte gå. Der forelå et så åpenbart misforhold mellom deres personlige egenskaper og de oppgaver de hadde å løse at mangelen ikke kunne oppveies ved deres konstitusjonelle lovlighet. Idag gjeller saken statsråd Frihagen. I over to år har han varetatt Forsyningsdepartementets tary på en slik måte at forsinkelsene m.h.t. avhjelp av nøden i Nord-Norge i vesentlig grad må tilskrives ham. (I annen rekke står medisinaldirektøren ansvarlig). Til tross for at finnenes sammenbrudd forlengst var en kjennsgjerning og at den hadde vært ventet i måntor, lå der ikke et eneste ullteppe ferdig til avskipning da russerne rykket over Passvikelven. Der var ikke klargjort bygningsmaterialer, telt eller annet som kunne gi husly. Der lå heller ikke klær og mat seilklart, og ikke medisiner og annen nødhjelp i tilstrekkelige mengder.

Da frigjørelsen var begynt kom der liv i Forsyningsdepartementet. Det ble sammenkalt møter, holdt konferanser, satt opp planer og gjort henvendelser. Den 16. desember, 59 dager etter russernes innrykning, inneholdt Norsk Tidens et opprop fra Røde Kors, etter tale av medisinaldirektøren sammesteds, om innsamling av klær til Nord-Norge. Røde Kors' tiltak er som alltid godt, men skulle ikke vært nødvendig. I over fire og et halvt år har den norske regjering sittet i London og kunnet forberede hjemkomsten. Når Nord-Norge vil få sine første vesentlige forsyninger vil senere vise seg.

Vi har regjeringens ord for at russerne har vært enestående. Det stemmer med allt vi har sett og hørt. Vi har ennvidere regjeringens ord for at den nyder stor goodwill hos engelskmenn og amerikanere. Det er annetsteds det har sviktet.

Statsrådene under krig er som embedsmenn i frodsforhold, praktisk talt uavsettelige. Forhold hvis hensikt var å trygge gode folk mot urettmessige angrep, har ført til at dårlige folk blir sikret mot rettmessig kritikk. Det må skje en forandring i dette. For riktignok underskriver vi ingen lære om at gode mål helliger dårlige midler, men det er på den annen side ikke riktig at dårlige midler skal ødelegge gode mål.

Det er intet iveien med statsråd Frihagens lovlight. Konstitusjonelt står han uangripelig. Det som skorter ham er evner, innsikt, pågangsmot, besluttomhet og redelig vilje. Utgiftene utredes av det norske folk.

INSTITUTT FOR
LONDON, SAMTIDSHISTORIE
23.des.1944

Benjamin Vogt